

P É N T E K I M R E

Visszahelyezhető-e a régi idők metaforikus értékvilága a mai képekbe?

I S T E N É S V I L Á G –

T Ó T H C S A B A S Z A K R Á L I S M Ű V E I

A lassan gyűlő, de mind jelentősebbé váló életművek ideje jött el régióinkban. Ennek több jele is van, rangos díjak, jelentős kiállítások, mind szebb és színes albumok. Neveket is említhetnék, Baky Péter, Hegyeshalmi László, Filep Sándor, Nemes László, Veszei Lajos, Tolnay Imre festőművészek, akik pályájuk beteljesülő szakaszába érkeztek. S köztük van a szombathelyi-vasi Tóth Csaba is, aki különösen érzékeny a lokális értékek iránt. Személye azért is érdekes, mert nemcsak művészként, hanem művészeti íróként is működik. E jelenségnek különös súlyt ad az az album, amelyet a Szülőföld Könyvkiadó jelentetett meg *Isten és a világ – Tóth Csaba szakrális művei* címmel. A tartalmas és szépen szerkesztett albumot az NKA is támogatta, amelyben írások találhatók Tóth Csaba festészetéről, néhány vele készült interjú és nem utolsósorban tanulmányok a festő-szerzőtől, a fő hangsúlyt a Leonardo-mű azonosítására helyezve. A majd 300 oldalas kötet felét az írás, a másik felét Tóth Csaba képei teszik ki. A mű azért is érdekes, mert a címben is vállalja vallásos elkötelezettségét, a szakrális művekről kíván szólni. Szerencsére a szakrális alkotásoknak már vannak külön fórumaik, kiadványaik, gondoljunk itt csak a kecskeméti Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennálé gyűjteményére, mely több alkalommal vendégtárlatként eljut a legkülönbözőbb galériákba, s ma már jegyzett fórumnak számít. Ettől függetlenül Tóth Csaba elkötelezettsége külön is figyelmet érdemel.

De nézzük a kötet szerzőit, amelyek a művészről időrendben szólnak.

Lőrincz Zoltán művészettörténész a kilencvenes évek elején kapott lehetőséget az értékelésre.

A szakember Tóth Csaba festészetét neoromantikusnak nevezi. A festő a régi evidenciákat helyezi vissza a festészet palettájára. Témáit tekintve a klasszikusok felidézését tekinti forrásnak, figyelembe véve a vallás megtermékenyítő jellegét. A régi mesterek idézése nem öncélú, hanem átgondolt művészeti program. Azt is mondhatnánk: programja „metaforikus ikonográfia”. A kevés szín, a monokrómia a mondanivaló hangsúlyozását szolgálja. A kép kompozíciójában feltűnő szavak megerősítő jellegűek, távlatot adnak a művészeti elgondolásnak. Istenről lehet szólni, mint névtelenről és megfoghatatlanról, s ezek a törekvések is elvezetnek a célhoz. A neoromantikus hozzáállást többek között ez jelenti.

Gosztonyi Ferenc Tóth Csaba képeit egyfajta rekonstrukciónak tekinti. Válogatott műtárgyak újraalkotott variációi képezik „múzeuma” anyagát. Ebből a sorozatból szerepelnek a XIX. századi képek transzformációi. A régi és az új ötvözetei. A művészettörténész szerint három fogalom konglomerátuma a gyűjtemény: az imitációé, az elekcióé és a koncepcióé. Így születtek a művek metszetreprodukciói.

Olveczky Gábor – aki már a kétezer-tízes évek alkotásairól beszél – monokróm interpretációkat lát az újrafestett művekben. Az újrafestés azonban újabb és újabb összefüggéseket hoz elő, a közepre festett – többnyire – latin szó átértelmezi a képet, ami ezáltal csak gazdagodik. Tóth Csaba XXI. századi módon beszél nekünk régmúlt századok értékeiről.

Kelecsényi Csilla a vallással való kiengesztelődésről beszél, mert a kortárs képzőművészet csak ebből nyerhet életerőt. A festő életével és művészetével tanúságot tesz a kereszténység

mellett, a bizonytalan világnézetek forgatagában. Sokan az appropriation art körébe sorolják Tóth Csaba művészetét. Ez a kisajátítás, elsajátítás – elsősorban a művészi újraalkotás közepére írt latin szóval – új dimenzióba emeli a művet.

Gerber Pál felteszi a kérdést: képírás, parafrázis, példabeszéd vagy plágium-e Tóth Csaba festészete? Válasza: az értelmezés a helyes megközelítés. Festészetének Isten közelsége a legfontosabb jegye. A szürke tónusok ellenére színesnek mondható világa, „a színes szürkék skálája miatt”. Képeinek művészi válogatása erőt és bizonyosságot sugall. Amit idéz: a szent hagyomány megtartó ereje. Ennek ellenére a művei kortárs jellegűek és progresszívek. Bár a képek feliratozása abbamaradt, szakralitásuk azonban folytatódott. A kezek festésével egy részkérdés vált beszédessé: az Istenre irányuló élet minden perce megszentelődik.

Székely János, szombathelyi püspök nyilván a teológiai megközelítést próbálja érvényesíteni. És valóban: a szépség, a jóság és a szentség szoros összetartozásáról beszél. Ahogy írja: „A teremtő belerejtt a világba egy gyönyörű rendet, egy gyönyörű harmóniát, az igaz művészetét”. Tóth Csaba képei szakrális jellegűek akarnak lenni, amelyekben Isten közelsége felragyog. És a figuratív művészet „lázadása” a káosz ellen, a természetben, a létben rejlő isteni Rend kibontását tekinti fontosnak. „Nem kell szubjektív ötletekkel érdekessé tenni, a szent, az örök titkot” – mondja Székely. Az új képek üzenete világos és egyértelmű. A kezek festészete arra utal, hogy a kéz felszabadul a funkciók alól, s a lélekre, a Teremtő kézre irányul, amely ezt a világot létrehozta. S a benne rejlő Rend és Harmónia a miénk lehet, ha megfogjuk a felénk nyújtott isteni kezet és elfogadjuk az Ő áldását.

A válogatásban nyolc interjú segíti a tájékozódást, amelyek 1991-től 2020-ig terjedő időszakban készültek. Ráadásul egy részük olyan kiállítás kapcsán, melyeket külföldön rendeztek.

Horváth Sándort, a Vas Népe munkatársát a dialógus, mint olyan érdekelte. A beszélgetésből kiderül: a festő elsősorban a magyar közönségnek akart szólni, akár ausztriai kiállítása kapcsán is. A mai művészet a tagadás művészete, Tóth Csaba a középkori festészetig akart visszamenni, amelyet áthatott a kereszténység gondolatvilága. Véleménye szerint a kereszténység a leghasznosabb, a legelőremutatóbb életfilozófia, amely hasznára vált Európának. A folyamat azonban megszakadt, ezért kell visszamenni a nagy elődökig, mesterekig.

Ölbei Livia a képeken szereplő latin szavakról kérdezte a művészt.

A válasz szerint először magyar szavakra gondolt a festő, de aztán a latin mellett döntött. Mert ezek egyetemesebbek. Tóth Csaba képeinek nemcsak az Isten a nézője, hanem mindenki, aki az általa felhozott igazságokban társául szegődik. Módszere változatlan: az újrafestett, négyzet alakú képekre egy-egy latin fogalom kerül. És mellette ott a cím is. Tehát egy valóságos fogalmi háló keletkezik, amely befogja a kínálózó élményt és elgondolást.

Merklin Tímea a képek radikális egyszínűségéről kérdezi a festőt. A festő szerint a színeknek ma már nincs olyan súlyos mondanivalója, mint régebben. Ezért választotta a monokrómiát, melyeken azért – olykor – megjelennek kifejező színek is. De számára az analógiás gondolkodás a lényeges. A metaforikus gondolkodás „visszatelepítése”.

Magyar Hajnalka kíváncsi volt a szakma véleményére, az újrafestéssel kapcsolatban. A festő számára egyaránt lényeges a tisztelgés az „idézett” mesterek előtt, és az újragondolt kép üzeente. A plakátszerűséget nem vállalja, de azt igen, hogy a latin szavak kihívása felébreszti a kíváncsiságot, amit a kép egésze kínál. A vizuális versengésben ennek is van jelentősége.

Némethy Mária a nemzeti identitás és az európai identitás viszonyát feszegeti. Tóth Csaba arra figyelmeztet, hogy a fehér ateizmus szinte teljesen felszámolta Európa évszázados szellemi entitását. Az életellenes ideológiák uralkodnak, amelyek a halál felé vezetnek. A Nyugat alkonyához. A nemzeti identitás az európai kulturális identitás részét képezi, amelyben Jézus evangéliuma újra hatni fog.

Nagy-Miskó Ildikó visszatér a régi képek üzenetéhez. Hogy azok miként jutnak el – az interpretációk által – a ma emberéhez? Tóth Csaba azt válaszolja: kell egy közvetítő. Aki a képi és fogalmi közvetítést egyaránt megoldja. A kétféle hagyomány egyesítésével a szakrális tartalmak továbbéltetése érhető el. Ahogy a Krisztus-ábrázolások terén végzett munkája is jelzi ezt.

Katona Attila is a monokróm technikáról kérdezte, amelyről kiderült: a malevicsi gondolat itt – a latin szavak által – emlékezőfestészetté vált.

Pallós Tamás a festőművész Leonardo-kutatásairól szól, azt a folyamatot mutatja be, amelynek során a budapesti Sziklás Madonnából Leonardo-alkotás vált.

A szöveges rész csúcspontja a művészeti író bemutatkozása.

Első írás – egy levél szüleinek, a legutolsó sikertelen felvétel után. Az elhivatottság küzd e sorokban az aktuális kudarc élményével. S csak boldog lehet az az ifjú ember, aki szülei megértésére számítva számol be életének e súlyos eseményéről. De az elkészülő kép, amelyet haza szándékozik vinni, mindennél erősebb inspirációkat jelent számára. Ebben a levélben írja: „Énbelőlem a főiskola már nem farag festőt, mert én már azzá váltam, azzá tett az élet.” A továbbiakban a festő bevezet abba a gondolati folyamatba, amely őt festészeti tanulmányai felé vezette. Egy bizonyos avantgarde periódus után, 1990-ben, váltott át az absztrakt felfogásból a figurális-szimbolikus megjelenítésre. És arra a négyzetes látásmódra, amely új képeit jellemzi. Első írásaiban azt rója fel a modernizmusnak, hogy a metafórikus gondolkodást felváltotta a dekonstruktív felfogás, ami a művészetek csődjéhez vezet. A megmentő nem lehet más, mint az evangéliumi hang, mely a XIX. század nagy gondolkodóit, Tolsztojt, Dosztojevskijt, Kierkegaardot jellemezte. A remekművek újrafestése, „felidézése”, a színes helyett monokróm előadás, a kép központjában egy latin szó elhelyezése – nos, ezek azok a jellemzők, amelyek Tóth Csaba festészetének evidenciái. Így jött létre az a hitvalló művészet, amely számos hívet szerzett magának. Festőtársai közt épp úgy, mint művészettörténészek között. A Nagy Rekonstrukció, az archaikus gondolkodás „visszahelyezése”, az emlékező festészet egyaránt jelzik útját, magányos harcát a régi értékek érvényesüléséért. Számomra egyik „istenkísértő” írása, a Miatyánk értelmezése, s az ebből következő, művészetekre vonatkozó feladatok.

Az „interpretáció”, új képeinek sorozata valósítja meg, amit számára a „gondolati festészet” jelent. Ahogy ő írja: „Ezek a képeim az európai lét (és benne a miénk) kontinuitást, mint világnézeti energiát és „világnézeti értelmet” hivatottak megjeleníteni, a latin feliratozás is ezt hangsúlyozza.”

Tóth Csaba a szakralitást visszalopja az életünkbe, csak mi, a közönsége értsük meg ezt a sajátos módszert, és legyünk partnerei.

De visszatérek a kötet egészére, hiszen ez a zavarba ejtő gazdagság esetleg riasztó is lehet. Ez egy komplexitásra törekvő gyűjtemény, a festőművész eddigi „életkalandja” tanúságát akarta egy helyre koncentrálni. Szerintem sikeresen. Hiszen a Leonardotanulmány magában is megérne egy elemzést. S akkor még hátra van majd 150 oldalnyi képanyag. Eltöprenghetünk (újra) a korábban tett felfedezéseken, olykor megkap egy-egy festmény hitelessége, máskor a feliratok igazságtartalma zökkent vissza a valóságba. Egy nővumról azonban érdemes szólni. A kezek festéséről. A címlapon is a Megváltó szöggel átütött keze látható. Az utolsó képeken is az „átszellemült” kezek szólnak az isteni érintésről, a stigmatizációról, az imára hajló áhitatról, a kitárulkozásról és az odaadásról. S a végül néhány ujj figyelmeztet. Int. Könyörög. Ezek a könyörgő ujjak talán mindannyiunknak szólnak. Mindannyiunkért. S csak hálával tartozunk a festőnek, hogy ezt az *intelmet* kimentette művészi kutatásaiból.

(Szülőföld Könyvkiadó, 2020)